

Átalakuló vidéki társadalom egy posztindusztriális bányásztelepülésen – Egercsehi társadalmi-gazdasági trendjei

Nagyné Molnár, Melinda

*egyetemi docens, MATE Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet, Vidék- és
Területfejlesztési Tanszék, 2100 Gödöllő, Páter K. u. 1.*

Összefoglalás: A bányai múltú falvak esetében a gazdasági szerkezetváltás nem csupán munkaerőpiaci változást eredményezett, hanem a helyi társadalom egészének átalakulását is maga után vonta. A bányászat megszűnésével ezek a települések elveszítették a gazdaság- és társadalomszervező képességüket, amely korábban megélhetést biztosított, stabil társadalmi mobilitási pályát és erős közösségi kohéziót jelentett. A rendszerváltás utáni időszakban így egyszerre jelent meg a foglalkoztatási válság, az elöregedés, az elvándorlás és a közösségi struktúrák gyengülése. Ebbe a problémakörbe illeszkedik bele Egercsehi története is. A Faluszemináriumi Kutatóműhely 2016-ban és 2024-ben végzett átfogó kutatást a faluban. Ennek a tanulmánynak a célja röviden összegezni a különböző szempontból végzett kutatások tapasztalatait. Így egyfajta szintézise készül el mindannak, amit jelenleg tudhatunk Egercsehi főbb társadalmi, gazdasági és közösségi trendjeiről.

Kulcsszavak: gazdasági szerkezetváltás, társadalmi mobilitás, periferizálódás

Social and Economic Trends in Egercsehi – Transformation of a Post-Industrial Mining Community

Nagyné Molnár, Melinda

*associate professor, Hungarian University of Agriculture and Life Sciences, Institute of Rural Development
and Sustainable Economy, Department of Rural and Regional Development,
H-2100 Gödöllő, Páter K. 1., Hungary*

Abstract: In former mining villages, the process of economic restructuring brought about not only changes in the labor market but also a profound transformation of the entire local society. With the decline of mining, these settlements lost their economic and social organizing capacity, which had previously provided livelihoods, stable opportunities for social mobility, and strong community cohesion. In the period following the political transition, these communities simultaneously faced employment crises, population aging, outmigration, and the weakening of local social structures. The history of Egercsehi fits well into this broader context. The Village Seminar Research Project conducted comprehensive studies in the village in 2016 and again in 2024. The aim of this paper is to provide a concise summary of the findings of these investigations from various perspectives. In doing so, it offers a synthesis of what is currently known about the major social, economic, and community trends shaping the settlement in Egercsehi.

Keywords: structural economic transformation, social mobility, peripheralisation

Bevezetés

A Faluszemináriumi Kutatóműhely kutatásainak fontos kiindulópontja, hogy a globalizáció, az urbanizáció és a gazdasági szerkezetváltás következtében a tradicionális vidéki társadalmak szerkezete átalakul (Enyedi, 2000; Woods, 2010). A rurális újrastrukturálódás elmélete szerint a vidéki térségek társadalmi, gazdasági és térbeli szerkezete folyamatos átalakulásban van (Cloke, 1987; Woods, 2010). Ez azt jelenti, hogy a hagyományos vidéki funkciók fokozatosan háttérbe szorulnak, miközben új szerepkörök jelennek meg a települések életében. Lefebvre (1991) társadalmi tértermelés-elmélete kimondja, hogy a tér társadalmi viszonyok által létrehozott és újratermelt konstrukció. A vidéki tér átalakulása ezért nem értelmezhető kizárólag gazdasági vagy demográfiai mutatókkal; figyelembe kell venni az ott élők térhasználatát, kapcsolathálózatait és mobilitási mintázatait is. A Faluszemináriumi Kutatóműhely kutatásai pontosan ezt a komplex szemléletet követik.

A rendszerváltás utáni Magyarországon a rurális térségek átalakulása különösen intenzív folyamatként jelent meg. A mezőgazdaság szerepének csökkenése, az ipari szerkezetváltás és a globalizáció következtében a vidéki térségek jelentős része új gazdasági és társadalmi kihívásokkal szembesült (Enyedi, 2000; Kovách, 2012). Számos térségben megjelent a periferizáció, a funkcióvesztés, az elvándorlás és a társadalmi dezintegráció problémája (Beluszky–Sikos, 2007). Különösen erőteljesen érintette ez azokat a településeket, amelyek fejlődését hosszú időn keresztül egyetlen domináns gazdasági ág (vállalat) határozta meg. Az ilyen helyeken bekövetkező gazdasági válság kíséretében megjelenő demográfiai problémák és az intézményi funkciók kiürülése, elvesztése negatív spirálként működik, ami hosszú távon tovább gyengíti a periférikus vidéki települések megtartó erejét (Nauermann–Reichert-Schick, 2012).

E folyamat jól megfigyelhető Egercsehi esetében is, ahol a mélyművelésű szénbányászat a 20. század elejétől meghatározó településfejlesztő tényezővé vált (Csiffáry, 2011). A bánya működése jelentős népességnövekedést, infrastruktúra-fejlesztést és sajátos bányástársadalom kialakulását eredményezte (Csiffár, 2011; Nagyné Molnár, 2026/A, Tózsér-Máji 2026) A bányabezárást követően azonban ez a fejlődési pálya megtört, és a falu új társadalmi-gazdasági kihívásokkal szembesült.

Anyag és módszer

Jelen tanulmány kiemelt figyelmet fordít a Faluszemináriumi Kutatóműhely 2016-ban és 2024-ben Egercsehiben végzett kutatásaira (Molnár, M 2016, Nagyné Molnár, 2026). Az itt bemutatott összegzés a 2016-os és 2024-es monitoringkutatások

eredményeire, statisztikai adatbázisokra, kérdőíves vizsgálatokra és terepi megfigyelésekre támaszkodik. Lényegében az egyes aspektusból végzett részletes vizsgálatok szintézise valósul meg. A cél a társadalmi trendek, a közösségi folyamatok, a megélhetési stratégiák, a kiemelt fontosságú helyi szolgáltatások helyzetének vizsgálata, különös figyelmet fordítva a 2016-2024 közötti változásokra. Vizsgáltunk a 2024 nyara utáni helyi történésekre nem reflektál.

Eredmények és értékelésük

Megélhetési trendek

Mivel Egercsehi legújabbkori története a szénbánya 1990-es bezárásától számítódik (Csiffáry, 2011), így célszerű a vizsgálati eredményeink tárgyalását is a megélhetési, foglalkoztatási viszonyokkal kezdeni. A bánya bezárása a megélhetési viszonyok átalakulását, a helyi gazdasági szerkezet átalakulását vonta maga után (Kassai, 2016). A rendszerváltást követően ugyanis megszűnt az a gazdasági háttér, amely a helyi gazdaság stabilitását biztosította. A megélhetés gyökeresen átalakult, és lassan, vele együtt a foglalkozási szerkezet is (Tózsér-Máji, 2026). A korábbi stabil ipari foglalkoztatást egy diverzifikáltabb, de jóval bizonytalanabb megélhetési struktúra váltotta fel. 1980-ban a foglalkoztatottak 70%-a kapcsolódott az iparhoz (mindenekelőtt a bányához), ez az akkori Heves megyei átlaghoz viszonyítva is kiemelkedően magas érték volt. Ma a Heves vármegyei trendeknek is megfelelően a foglalkoztatás súlypontja a terciér szektor felé mozdult el: a foglalkoztatottak csaknem kétharmada (2022: 60%) ide van regisztrálva (Tózsér-Máji, 2026).

A helyi gazdaságban ma már nem található olyan domináns ágazat, amely hosszú távon képes lenne biztosítani a település foglalkoztatási stabilitását. A helyben elérhető munkalehetőségek beszűkültek, ami növeli az ingázás és az elvándorlás szerepét. A mezőgazdaság jelen van, de a szektor elsősorban kiegészítő megélhetési stratégiát jelent (Ritter-Lőrinc, 2026). A helyi kisvállalkozások és szolgáltatások szerepe is fontos, de ezek is korlátozott gazdasági potenciállal rendelkeznek (Kovács, 2026; Vigh, 2026). A helyi kereskedelmi és szolgáltató szektor működését a csökkenő vásárlóerő és a népességfogyás is nehezíti (Vigh, 2026).

Noha az Egri járásban Egercsehi nem számít a turisztikai értelemben frekventált településnek, a 2016-os vizsgálatunkban már foglalkoztunk Egercsehi turisztikai potenciáljával (Zsarnóczky 2016), Már akkor listába vettük a főbb turisztikai vonzerőt: a természeti környezetet, a bányászati örökséget. Érdemi turisztikai tevékenységet azonban 2024-ben sem találtunk, és ennek jövőbeli lehetőségeit tekintve sem érzékeltünk a lakosság részéről optimistább vélekedést 2016-hoz képest (Kovács, 2026). A turizmus tehát jelenleg is inkább potenciálként van jelen.

Térszerkezeti átalakulás

Egercsehi térszerkezete jelentős mértékben eltér a hagyományos magyar falvakétól. A település fejlődését a 20. század elejétől meghatározó szénbányászat olyan sajátos térbeli struktúrát hozott létre, amely a mai napig érzékelhető a településképen és a társadalmi viszonyokban (Nagyné Molnár 2026/A, Nagyné Molnár, 2026/B, Kátai- Nagyné 2026). A bányászati beruházások eredményeként a korábbi agrárjellegű falu mellett új településrészek alakultak ki, amelyek funkcionálisan és társadalmilag is elkülönültek az eredeti falumagtól (Nagyné Molnár, 2026/B, Kátai- Nagyné 2026). Így jött létre az eredeti agrárjellegű Ófalutól térben távolabb Alsótelep, Felsőtelep és Újtelep. A település fejlődésének egyik legfontosabb sajátossága, hogy a hagyományos paraszti gyökerű falurész és a bányásztelepek hosszú időn keresztül párhuzamosan fejlődtek, eltérő megélhetési, közösségi és identitásmin-tázatokkal (Kátai- Nagyné, 2026, Gerencsér 2026). A település társadalmi és térszerkezeti fejlődését hosszú időn keresztül a hagyományos falusi és a bányatelepi struktúrák kettőssége határozta meg. A lakossági kérdőív felmérése alapján készített mentális térképek azt mutatták, hogy a település lakói ma is erősen elkülönülő térségekként érzékelik az Ófalut, az Alsótelepet és a Felsőtelep–Újtelep térséget (Nagyné Molnár, 2026).

A bánya 1990-es bezárása után (Csiffáry, 2011), a korábbi gazdasági központok funkciójukat veszítették, a bányászati infrastruktúra egy része elpusztult vagy használaton kívül került, más része ipartörténeti emlékként maradt fenn. A település gazdasági jelentősége megszűnt, miközben a lakófunkciók megmaradtak. Ez a folyamat a térszerkezet „kiüresedéséhez” vezetett: a korábban intenzíven használt gazdasági terek jelentős része elveszítette eredeti szerepét (Kátai-Nagyné, 2026).

A népességcsökkenés szintén jól látható térbeli következményekkel jár. A lakóingatlanok egy része alulhasznosítottá vált, egyes utcákban csökkent a lakottság intenzitása, miközben a közszolgáltatások fenntartása egyre nehezebbé vált. A településen megfigyelhető a funkciók koncentrációja és a periférikusabb területek relatív leértékelődése (Kátai Nagyné 2026). Ez a folyamat összhangban áll azokkal a tendenciákkal, amelyeket a hazai posztindusztriális és periférikus falvak esetében a szakirodalom is leír (Beluszky–Sikos, 2007).

Egercsehi egyedi térszerkezete ugyanakkor lehetőségeket is rejt. A bányászati örökség, a település egyedi történeti karaktere és a többszintű településszerkezet olyan sajátos identitásképző elemek, amelyek egyedi értéket hordoznak az Egri térségben. A volt bányászterületek, az emlékhelyek és a település történeti rétegzettsége hozzájárulhatnak ahhoz, hogy Egercsehi ne csupán egy funkcióvesztett bányászfalu, hanem egy sajátos kulturális tájként jelenjen meg a térségben (Zsarnóczky, 2016; Kovács, 2026).

Társadalmi trendek

A bányászat megjelenése a faluban a 20. század elején nemcsak biztos megélhetést adott a falunak és a környéknek, hanem jól körülhatárolható életpályát és társadalmi előrejutási modellt is kínált az itt élőknek (Csiffáry, 2011). A bányászati foglalkoztatás sajátos kohéziójú munkakultúrát hozott létre (Gerencsér, 2026). A rendszerváltást követően azonban nemcsak a gazdasági, hanem a társadalmi struktúra is felborult. A helyi társadalom mintázatát ma erősen meghatározza a periférikus fekvés és a korlátozott helyi gazdasági lehetőség-kínálat. A fiatalabb generációk számára a társadalmi mobilitás elsődleges útja ma már sok esetben a település elhagyásához kapcsolódik (Tózsér-Máji, 2026).

Egercsehi demográfiai folyamatait az elmúlt évtizedekben egyértelműen a népességcsökkenés és az elöregedés határozta meg. A település népessége a bányászat fénykorában meghaladta a kétezer főt, azonban a bányabezárást követően folyamatos csökkenés indult meg. A 2001 és 2024 közötti időszakban a település lakónépessége mintegy egynegyedével csökkent. A népességfogyás háttérében egyszerre jelenik meg a természetes fogyás és a negatív vándorlási egyenleg. A demográfiai hanyatlás egyik legfontosabb következménye a település korstruktúrájának kedvezőtlen átalakulása. A fiatal korosztályok részaránya alacsony, miközben az idősebb népesség aránya továbbra is jelentős. A népességfogyás és az elöregedés szükségszerű következménye, hogy csökken a település hosszú távú társadalmi reprodukciós potenciálja, szűkül a helyi munkaerőpiac, gyengül a közösségi aktivitás (Tózsér- Máji, 2026, Gerencsér, 2026). A helyi társadalomban egyszerre jelennek meg a leszakadás, a bizonytalan munkaerőpiaci helyzet és a kényszerű alkalmazkodási stratégiák (Kovács, 2026).

A helyi közösség és identitás átalakulása

A bányászat létrejöttével a településen kialakuló bányászidentitás következményeként Egercsehi jelentős mértékben eltért a hagyományos falusi közösségi mintázattól, és sajátos társadalmi, közösségi kultúráként működött. Egercsehi különlegessége, hogy hosszú időn keresztül egyidejűleg volt jelen a hagyományos falusi és a bányatelepi társadalom kettőssége (Gerencsér, 2026, Nagyné Molnár, 2026/B).

Egercsehi közösségi életét hosszú időn keresztül a bányásztársadalom szervezetsége és sajátos identitása határozta meg. A bányászat nem csupán munkahelyet jelentett, hanem egy olyan társadalmi-kulturális rendszert is létrehozott, amely erős közösségi kohéziót biztosított. Ez tette lehetővé, hogy közösségépítő intézmények sokasága működjön: kultúrház, mozi, strand, sportegyesületek, bányászünnepek. Ezek a helyi társadalom mindennapi életének meghatározó színterei voltak (Gerencsér 2026).

A bányabezárás után, a rendszerváltást követően a közösségi struktúrák is meggyengültek: csökkent a közösségi aktivitás, gyengültek a hagyományos társadalmi

kapcsolatok, és több, korábbi közösségi intézmény elveszítette eredeti szerepét. A társadalmi atomizáció és az individualizáció folyamatai érzékelhetővé váltak a település mindennapi életében (Gerencsér, 2026, Kassai, 2026).

Mindezek mellett továbbra is léteznek olyan helyi identitáselemek és közösségi kezdeményezések, amelyek hozzájárulnak a település társadalmi kohéziójának fenntartásához. A helyi rendezvények, civil kezdeményezések és a bányászmuft emlékezete fontos identitásképző tényezőként működnek. A közösségi emlékezet érdekes módon a bánya bezárása után csaknem 30 évvel is erősen kapcsolódik a bányászati örökséghez, amely ma is meghatározó eleme a helyi identitásnak (Nagyné Molnár, 2026/B).

A lakosság körében készített mentális térképek ugyanakkor azt is megmutatták, hogy a település lakói ma is erősen elkülönülő térségekként érzékelik az Ófalut, az Alsótelepet és a Felsőtelep–Újtelep térségét. A település több-osztatúsága nem csupán földrajzi értelemben mutatkozik meg, hanem a helyi identitásban és a közösségi tudatban is. A válaszadók jelentős része saját lakókörnyezetét tekinti a település elsődleges referenciapontjának, ami arra utal, hogy a településrészekhez kapcsolódó identitás ma is erősebb, mint az egész falura kiterjedő közösségi azonosulás (Nagyné Molnár, 2026/B).

Mindezek alapján Egercsehi közösségi életében egyszerre figyelhető meg a közösségi kapcsolatok gyengülése és a helyi kötődés megléte. A település társadalmi kohézióját ugyanakkor ma már nem a bányaműködés éveitől kialakult intézményrendszer tartja össze, hanem sokkal inkább a közös történeti emlékezet, a különböző civil összefogások.

A helyi szolgáltatások kihívásai

A helyi szolgáltatások helyzete jól tükrözi a település évtizedek óta tartó funkcióvesztését és periférikus helyzetét. Az alapvető közszolgáltatások ugyan továbbra is elérhetők, azonban több területen kapacitás- és hozzáférési problémák figyelhetők meg. A település demográfiai folyamatai –különösen az elöregedés és a gazdaságilag aktív korosztályok elvándorlása – növekvő terheket rónak a helyi, főként egészségügyi és szociális szolgáltatásokra. Éppen ezért ezeken a területeken komoly kihívások jelentkeznek. Több szolgáltatás csak korlátozott formában érhető el helyben, ami növeli a lakosság külső központoktól való függőségét. Mindezek ellenére a település ellátórendszere továbbra is fontos szerepet tölt be a helyi társadalom működésében (Bálint-Nagy, 2026, Bogárdi, 2026). A kutatásaink is rámutattak, hogy a helyi ellátórendszer működőképessége jelentős mértékben befolyásolja a település népességmegtartó képességét, és a társadalmi kohézió fenntartása szempontjából is fontos. A periférikus fekvésű, funkcióvesztett települések esetében a szociális és oktatási intézmények gyakran olyan közösségi szerepet is betöltenek, amelyek túlmutatnak eredeti feladataikon: információs, kapcsolatszervező és közösségépítő funkciókat látnak el (Bogárdi, 2026). Az önkormányzat, az

oktatási és szociális intézmények, valamint a helyi közösségi kezdeményezések hozzájárulnak ahhoz, hogy Egercsehi megőrizze működőképességét és társadalmi kohézióját

Összefoglalás

Egercsehi fejlődési pályája jól példázza a magyar posztindusztriális vidéki térségek társadalmi-gazdasági átalakulását. A bányabezárás nem csupán gazdasági funkcióvesztést eredményezett, hanem hosszú távon átalakította a település társadalmi szerkezetét, közösségi viszonyait és megélhetési lehetőségeit is. A település jelenlegi helyzetét egyszerre jellemzi a demográfiai hanyatlás, a periférikus gazdasági pozíció és a közösségi struktúrák átalakulása. Ugyanakkor továbbra is léteznek olyan helyi erőforrások – közösségi identitás, bányászati örökség, természeti környezet stb –, amelyek megfelelő fejlesztési stratégiák mellett hozzájárulhatnak a település megújulásához. A monitoringjellegű falukutatások jelentősége éppen abban rejlik, hogy lehetőséget biztosítanak a hosszú távú társadalmi és gazdasági folyamatok nyomon követésére, valamint a helyi fejlesztési lehetőségek pontosabb értelmezésére.

Irodalomjegyzék

- Bálint, Cs., Nagy, K. (2026): Egészségi állapot és egészségügyi ellátás Egercsehin Acta Regionis Rurum, 20. 63–88.
- Beluszky, P., Sikos T. (2007): Változó falvaink / Magyarország falutípusai az ezredfordulón. Budapest: MTA TK, p. 438.
- Bogárdi, T (2026): A helyi oktatás és szociális gondoskodás Egercsehiben. Acta Regionis Rurum, 20. 89–102.
- Cloke, P., Milbourne, P., Widdowfield, R. (2001). The local spaces of welfare provision: Responding to homelessness in rural England. Political Geography, 20(4), 493–512. [https://doi.org/10.1016/S0962-6298\(01\)00004-X](https://doi.org/10.1016/S0962-6298(01)00004-X)
- Csiffáry, G. (2011): Egercsehi bányászkönyv, Eger, 2011.
- Enyedi, Gy. (2000): Globalizáció és a magyar területi fejlődés. Tér És Társadalom, 14(1), 1–10. <https://doi.org/10.17649/TET.14.1.554>
- Gerencsér, I. (2026): A múlt terhe és a közösség ereje: társadalmi alkalmazkodási folyamatok egy bányabezárások utáni településen Acta Regionis Rurum, 20. 47–62.
- Kassai, Zs. (2016): Összegző gondolatok az Egercsehi-kutatásunkról. Acta Regionis Rurum, 10. 142–144.
- Kátai, B., Nagyné Molnár, M. (2026): Utcakép-elemzés Egercsehiben. Acta Regionis Rurum, 20. 31–46.

- Kovács, I. (2012). A vidék az ezredfordulón. A jelenkori magyar vidéki társadalom szerkezeti és hatalmi változásai. Budapest: Argumentum.
- Kovács, Cs. J. (2026): Az egri turisztikai ökoszisztémába való bekapcsolódás potenciáljának vizsgálata *Acta Regionis Rurum*, 20. 135–150.
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Blackwell Publishing
- Molnár, M. (2016): Falukutatás Egercsehiben. *Acta Regionis Rurum*, 10. 4–9.
- Nagyné Molnár, M. (2026/B): Egercsehi mentális térképezésének tanulságai az MRTT Faluszeminárium Kutatóműhely kutatásainak tükrében (2016, 2024) *Acta Regionis Rurum*, 20. 151–172.
- Nagyné Molnár, M. (2026/A): Átalakuló Egercsehi – monitoringvizsgálat (2016, 2024). *Acta Regionis Rurum*, 20. 5–16.
- Naumann, M., Reichert-Schick, A. (2012): Infrastrukturelle Peripherisierung: Das Beispiel Uecker-Randow (Deutschland). *Disp*, 48(1), 27–45. <https://doi.org/10.1080/02513625.2012.702961>
- Ritter, K., Lőrinc, B. (2026): A mezőgazdaság helyzete és szerepe Egercsehiben. *Acta Regionis Rurum*, 20. 103–124.
- Tózsér, M., Máji, D. (2026): Társadalmi helyzetkép Egercsehin a népszámlálási statisztikák alapján. *Acta Regionis Rurum*, 20. 17–30.
- Vigh, Cs. (2026): Kisboltok szerepe a vidéki gazdaságban: élelmiszer-kereskedelmi kisvállalkozások szerepe Egercsehiben. *Acta Regionis Rurum*, 20. 125–134.
- Woods, M. (2010): *Rural*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203844304>
- Zsarnóczky, M. (2016): A falusi turizmus adottságai Egercsehiben. *Acta Regionis Rurum*, 10. 70–79.

A cikkre a Creative Commons 4.0 standard licenc alábbi típusa vonatkozik: CC-BY-NC-ND-4.0.

The article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International license:

CC-BY-NC-ND-4.0.